

N:o 8.

Af herr **A. Hedin**, *angående upphäfvande af föreskriften om arreststraff i stadgan den 11 september 1861 angående extra judiciel bestraffning för den lägre manliga bevakningspersonalen vid rikets fängelser.*

Första § i Kongl. Maj:ts stadga den 17 september 1861 angående extra judiciel bestraffning för den lägre manliga bevakningspersonalen vid rikets fängelser är af följande lydelse:

Mot underbefäl och vaktmanskap vid den inre bevakningen å rikets straff- och arbetsfängelser, der de ej äro under krigslag ställda, äfvensom mot vaktknektar vid läns- och kronofängelser, må arreststraff under högst fjorton dagar användas såsom extra judiciel bestraffning, ej mindre för sådant tjenstefel, som icke i allmän lag är med straff belagdt, än ock för olydnad eller vanvördnad emot förman.

Stadgan skulle således ursprungligen ej gälla för straffängelserna i Malmö, å Långholmen och i Varberg, der enligt särskilda kongl. bref den inre bevakningspersonalen var stäld under krigslagarne. Men tjugu år senare blef — efter att fängelset i Varberg upphört att som straffängelse begagnas, och emedan dåmera all såväl yttre som inre bevakning vid fängelserna i Malmö och å Långholmen bestreds af uteslutande civilt manskap — genom Kongl. Maj:ts skrifvelse till fängvårdsstyrelsen den 20 januari 1882 förordnadt, att den inre bevakningspersonalen vid de två sistnämnda fängelserna ej vidare skulle stå under krigslag, samt att äfven vid dem 1861 års stadga skulle vara tillämplig beträffande den lägre manliga bevakningspersonalen.

Ingenstädes eljest inom den civila förvaltningen förekommer, så vidt jag vet, *förlust af personlig frihet* såsom disciplinstraff, utan blott straffarterna: varning, böter, suspension och — om detta skall räknas för ett disciplinärt straff — skiljande från tjensten.

Ej mindre anmärkningsvärdt synes det mig, att Kongl. Maj:t i administrativ väg påbjudit arreststraff, påbjudit ett *frihetsstraff*, ehuru Kongl. Maj:t ju icke eger att på egen hand lagstifta om *preventiv frihetsförlust*. Om de fall, då för brott misstänkt person skall eller må i häkte tagas, bestämmas i lag stiftad af Kongl. Maj:t och Riksdagen samfäldt. Och förmodligen lär det af alla anses vara med vårt statsskicks grunder öfverensstämmande, att Kongl. Maj:t icke eger att härom i administrativ lagstiftningsväg förordna.

Visserligen utfärdar Kongl. Maj:t utan Riksdagens hörande disciplinstadga för krigsmagten, liksom andra disciplinstadgar. Men det är numera icke i den förra, utan i den af Riksdagen och Kongl. Maj:ts samfälda beslut beroende strafflagen för krigsmagten, som föreskrifterna om de militära disciplinstraffens arter och sättet för deras verkställighet hafva sin plats. På en ännu qvarstående afvikelse från denna regel har sistlidet års Riksdag (skrifvelse n:o 47, jfr konstitutionsutskottets memorial n:o 2) fäst uppmärksamheten, med erinran att, om den s. k. bortskänkningen anses böra bibehållas såsom militär disciplinstraffart, beslut derom faller under Riksdagens pröfningsrätt. Och i andra förordningar, som innehålla disciplinstraffbestämmelser, förekommer icke, såsom redan är anmärkt, frihetsstraff, undantagandes i 1861 års stadga.

Dessa omständigheter synas redan i och för sig utgöra giltiga skäl för det yrkandet, att nämnda stadga må upphävas eller, om det mot förmodan skulle anses nödigt att bibehålla arreststraffet i förevarande fall, föreskrift derom meddelas i lag stiftad af Riksdagen och Kongl. Maj:t.

Oafsedt den principiella anmärkning från konstitutionel synpunkt, hvar till stadgan gifver anledning, äro dess detaljbestämmelser i hög grad beaktliga.

Den föreskrifver — i §§ 2—4:

Arreststraffet må, efter det den felaktiges förbrytelse vid anställt förhör blifvit utrönt, äläggas, å straff- och arbetsfängelse af fängelsets direktör samt å läns- och kronohäkte af konungens befallningshafvande eller den tillsyningsman, som i befallningshafvandens ställe satt är.

Förenämnda arreststraff skall i läst, ljust rum undergå; och bör den arresterade erhålla nödortföda, på dess egen bekostnad, men icke annan dryck än vatten.

Besträffning, som enligt denna stadga ålagd blifvit, bör, der så ske kan, genast verkställas; dock må uppskof eller afbrott ske, när den felaktiges tjenstgöring icke utan olägenhet kan undvaras.

Varder någon för brott, som till domstols upptagande hörer, häktad eller till urbota ansvar fäld, förfaller all fråga om verkställighet af honom ådömd extra judiciel besträffning.

Jemföre man dessa paragrafer med bestämmelserna om disciplinstraff uti instruktionerna för embetsverken, exempelvis med §§ 33, sista stycket, och 34 uti instruktionen för kammarkollegium.

Om kollegiet ådömer disciplinstraff, så är det lika själfklart att detta beslut tages till protokoll, som att protokollsutdrag icke förvägras den dömde. Och om hans besvärsmått, om tid hvarinom och myndighet hos hvilken beslutet må öfverklagas innehåller instruktionen uttrycklig föreskrift. Männe ej sådan vore långt mera angelägen för fängelsedirektörer och deras underordnade?

Det är påtagligt, att mycket godtycke och missbruk kan gömma sig i 1861 års stadgas skygd. Och det synes mig sannolikt, att detta till en del får skrivas på räkningen af en utomordentligt vårdslös redaktion — som nog skulle hafva blifvit mindre slarfvig, om icke denna straffstadga afsett endast personer i den underordnade ställning, som den lägre bevakningspersonalen vid rikets fängelser intager. Stadgan kan anföras som ett exempel uppå, till hvilken grad rättslöshet ännu stundom betraktas såsom den naturliga ställningen för statstjenarnes underklass, och öfverordnades godtycke såsom en själffallen sak.

Arreststraff kan åläggas af fängelsedirektör, eller Konungens befallningshafvande eller tillsyningsman. Lemnar man å sido den förut vidrörda principiella frågan äfvensom det spörsmålet, huruvida detta undantag från eljest gällande civila disciplinregler är behöfligt eller ej, så kan ju gerna erkännas, att betänkligheterna skulle vara mindre, i fall ådömandet af det ifrågavarande disciplinstraffet endast tillkomme en sådan myndighet som Konungens befallningshafvande, ty man hade då andra garantier för omdöme och oveld i beslutet, än af en fängelsedirektör alltid kan påräknas.

Det är icke heller tvifvelaktigt, när straffet ådömes af Konungens befallningshafvande, att beslutet tages till protokoll, att det får öfverklagas, och att, om den dömde är oviss om, hvar och inom hvilken tid det må öfverklagas, han erhåller besvärshänvisning. Äfven i dessa hänseenden befinna sig den dömde i sämre ställning, när fängelsedirektören eller tillsyningsmannen utöfvar den disciplinära domsrätten.

Såvidt af stadgans ordalag beror, finnes ingen säkerhet, att vid det af

en direktör eller tillsyningsman anställda förhöret protokoll föres. Det är ganska tänkbart, att en sådan domare anser iakttagandet af föreskriften i § 5, att »öfver alla extra-judicielt bestraffade skall fängelsets direktör föra rulla, deruti förseelsens och straffets beskaffenhet antecknas», gör till fyllest; det låter sig förklaras, om han i denna föreskrift till och med finner en indirekt men tydlig anvisning att *protokoll* ej behöfver föras.

Icke heller föreskrifver stadgan, huru tillgå skall vid förhör, som anställes af direktör och tillsyningsman. Hennes ordalag förhindra ej, att förhör eger rum utan att någon annan än den tilltalade och hans domare äro tillstädes. Då det är uppenbart, att bevisning om t. ex. en »vanvördnads»-förseelse ej kan åstadkommas, om ej någon tredje person varit närvarande vid det tillfälle då den förmenas hafva egt rum, så befinner sig direktören i den ställningen att vara på samma gång åklagare, vitne och domare i egen sak, när han ålägger en man frihetsstraff för den »förbrytelsen» att han — jag nämner faktiska exempel — vid något tillfälle ej iakttagit en så kappråk hållning, som herr löjtnanten-direktörens anspråk på vördnad kräfde.

Stadgan talar ej om rätt att besvära sig öfver ådömdt arreststraff. Man må ej säga, att en sådan rätt faller af sig själf, då det ju icke är tvist underkastadt, att i allmänhet ett beslut, som ålägger disciplinstraff, får — med undantag för varning — öfverklagas. Ty det är för ingen del säkert, vare sig att ej en fängelsedirektör kan vara okunnig härom, eller att han kan vara ur stånd att riktigt meddela den besvärshänvisning, som den dömda begär och behöfver. Godtycket har dessutom medel att förekomma besvär, hvilka medel ej böra förstärkas derigenom, att lagen underlåter både att förvissa den dömda om hans rätt att klaga och att anvisa honom, huru han skall utöfva denna rätt. Jag har mig t. ex. väl bekant, hurusom för några år sedan, då en fängelsedirektör ålagt en vaktkonstapel arrest, såsom förment ansvarig för en rymning, men denne begärde att blifva åtalad inför domstol, svaret blef hot om afsked, derest han ej fogade sig i direktörens beslut.

För öfrigt, då det stadgas att straffet skall *genast* verkställas — i fall man nemligen genast kan undvara den felaktiges tjenstgöring — kan det tyckas, som om man velat på samma gång undvika att uttryckligen neka besvärsrätt och likväl hindra besvär, genom att göra rättighetens användning onyttig och betaga den, som finner sig vara orättvist behandlad, all lust att begagna sig deraf, enär han torde finna ej blott ändamålslost att klaga öfver en bestraffning, som han redan undergått, utan alltså äfventyrligt, då han väl vet, att hans klagan ej ses med blida ögon af den, mot

hvilken den är rigtad. Att föreskriften om omedelbar verkställighet af straffet ej kan motiveras dermed, att det för upprätthållandet af ordning och skick skulle vara nödvändigt, är tydligt, då stadgan medgifver att verkställigheten kan uppskjutas eller afbrytas — så att den dömde bevakningsmannen omvexlande bevakar fångarne och sjelf är fånge! — när nemligen hans tjenstgöring »ej utan olägenhet kan undvaras». Kan detta gå för sig, då kan det ock gå för sig att låta den verkligt eller förment »felaktige» få njuta sin naturliga rätt till godo att anföra besvär och, först om ändring i beslutet ej vinnes, undergå det honom ådömda frihetsstraffet. Dermed skall man undgå, hvad stadgans § 6 förutser kunna inträffa, att »extrajudiciel bestraffning varder *utan skäl* använd», eller åtminstone så vidt möjligt förebygga att sådan inträffar.

Af Konungens befallningshafvande torde arreststraffet ytterst sällan tillämpas. Vid Stockholms länsfängelser har det, såsom bilagda intyg utvisar, ej förekommit under de sista tio åren.

På grund af det anförda har jag äran föreslå,

att Riksdagen behagade hos Kongl. Maj:t göra framställning om afskaffande af det i stadgan af 11 september 1861 föreskrifna arreststraff eller, derest det skulle anses ej kunna undvaras, framläggande för nästa Riksdag af förslag till lag i ämnet.

Om remiss till lagutskottet anhålles.

Stockholm den 19 januari 1895.

A. Hedén.

Bil. till motion N:o 8.

Att, såvidt härstädes förda diarier och protokoll utvisa, under de senast förflutna tio åren arreststraff enligt kongl. stadgan den 17 september 1861, ang. extra judiciel bestraffning för den lägre manliga bevakningspersonalen vid rikets fängelser, icke blifvit någon af bevakningspersonalen vid härvarande länsfängelse ålagdt; betygas Stockholm å landskansliet den 2 januari 1895.

Ex officio:

Matths Falk.
